

את קורס המכים עברתי בנח"ל לשם נשלחתי מגדוד הצנחנים. את הקורס סיימתי בציון א ב. בליבי ידעתי שחלה איזו טעות וממני לא יצא אפילו חיל פשוט. במסדר הסיום עמדתי ראשון (סמן ימני) כי הייתי לבוש בבגדי א' כחולים (זכר לחיל האוויר משם באתי), נעליים אדומות וכובע אדום. עמדתי שם בשורה וקיבלתי באופן חגיגי תעודה מקושטת. מן הקורס חזרנו לגדוד וגם שם עמדנו בשורה לאורך צריף המפקדה אשר בכניסה לבסיס, מחכים שמישהו ישים לב אלינו. נגשו סופפו המ"פ האגדי וצורי המ"מ שעוד נתכנו לו עלילות. הם עברו לאורך השורה ושאלו כל אחד "מה שמך? איזה ציון קיבלת?" עד שהגיעו אלי ושאלו "מה שמך?" ישי ספרים, "איזה ציון קיבלת?" א' ב'. גיחך סופפו אל צורי ואמר: "מה נגיד אנחנו הגימלים והדלתים" אחרי המסדר התקבלתי למחלקת הסיור הגדודית, שם מצאתי את שמשון כוכב, קינטש, גרשי, לוי איזנשטט ונבות שרת, בוגרי 101. אחדים מהם היו לנו מפקדי חוליות ואנחנו היינו סיירים מן השורה. אלישע שלם מקיבוץ רמת יוחנן העביר לנו קורס סיור. הוא דיבר לאט (היתה שם בקיבוץ גנת כזו) אבל בהרבה שכל ואני, כרגיל, בתיאוריה הצטיינתי.

זו היתה תקופה שקטה. השתתפנו בפעולות תגמול לא חשובות. פעולת בית ליקיה שנערכה בלילה ולמחרת דווח בעיתונות הירדנית שירדן הותקפה על ידי גדוד נהגי פרדות. הצבא למד את העיתון והפיק לקחים. לא עבר שבוע וקיבלנו נעלי קרפ למניעת רעש. אחריה היתה פעולת חירבת סיקא, בעצם זו לא היתה פעולה אלא קרב לאור היום. היה זה יום חם מיוזע. האדמה מכוסה קוצים והאוויר מלא בברחשים. חיילי הלגיון ירו עלינו מרחוק אש יעילה ואנחנו ניסינו למצוא מסתור בין אבני השדה. דוידי הסמג"ד עמד מול מטר הכדורים ופקד. לבסוף נסוגנו תחת אש וחזרנו הביתה. לא הבנתי בשל מה באנו ולמה יצאנו.

אבל, כמו שאמר סמל בריטי וותיק, בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה: "תגמר המלחמה ונוכל לערוך אימונים של ממש", העיקר בצבא זה לא הקרב, אלא האימונים. והאימונים היו כמו בתנועת נוער, היה עלינו ללמוד את המפה ביום וללכת בלילה. ללכת למצוא קבר שייח נידח או נקודת ציון על גבעה רחוקה ולחזור לבסיס "עייפים אך יגעים".

יותר מן האימונים אהבנו את המשימות המיוחדות. פרופ' נלסון גליק חיפש בהר הנגב נואמיס (תילים פרה היסטורים), אנחנו היינו שם איתו. כיום אני לומד גמרא בהיברו יוניון קולג', כשבאתי פעם ראשונה לקמפוס היפייפה שכאילו יצא מציון של אשר, נכנסתי לכיתה שאינני מכיר ואמרתי: "מי שידע מי יזם והקים את המוסד, שיקום? אף אחד לא נעמד. "נלסון גליק" אמרתי, זה לא אמר להם דבר. חיפשתי בכל המכון על אבני ההקדשה ועל הקירות, שום דבר. האיש שיזם את המוסד ובהקמתו טרח, נשכח.

בעיצומה של מלחמת השחרור בא שליח מסוחר עתיקות אשר מעבר לקו החזית בירושלים לפרופסור ליפא סוקניק (ארכיאולוג ידוע אז) ובידו הצעה שאי אפשר לסרב לה – המגילות הגנוזות. ידין בדק ומצא שהן אותנטיות. היה ברור לו שיש לרוכשן. אבל באיזה כסף? אז לא היה כאן כסף מן המוכן. בסוף נמצא בארה"ב יהודי נדיב שתרם סכום לא קטן והמגילות כאן. זה היה ב-1948. בשנת 1954 הגיעו ידיעות שקירעי מגילות שמקורן בצד הישראלי של מדבר יהודה מגיעים לסוחר עתיקות בירדן (אז שלטה ירדן בגדה המערבית). על זה עם ישראל לא יכול היה לעבור בשתיקה. התארגנה משלחת בראשות הארכיאולוג הצעיר ד"ר יוחנן אהרוני, שזה עתה סיים את הדוקטורט, ומטרתה היתה להציל "שתי כרעיים ובדל אוזן". יצאנו בשלושה קומנדקרים של הצבא. בחורים נבחרים אחדים מן החוג לארכיאולוגיה של התנועה הקיבוצית ואנחנו חיילים אחדים ממחלקת הסיור של גדוד חיר מוצנח 890. זה היה זמן לא רב אחרי שנהרגה, לא רחוק משם, שושנה הרציון, אחותו של מאיר והיה דרוש משמר. בנוסף לאלה באו רוטנברג הצלם והשרץ גם. השרץ היתה נערה צעירה, לא מכוורת אך לא בדיוק יפה, שגדלה באחד מקיבוצי עמק הירדן. אלינו באה כחיילת. סמלת עשבים קראו לזה אז. חיילת שתפקידה להדריך חיילים בהתנהגות בטבע. איזה עשבים אוכלים, איך נזהרים מנחשים, מה שותים וכדומה. ולמה שרץ? אולי בגלל שתחום התמחותה כלל גם שרצים ורמשים. וכן, עיקר שכחתי, על קומנדקר אחד היתה עמוסה ערימה של חווקים וחבלים ואיתה סמל חיל הים, זה היה הסולם.

בבוקר השכם יצאנו לדרך בימים ההם היה אפשר להגיע למדבר יהודה רק מדרום. חלקו הצפוני היה שייך לממלכת ירדן ולכן נסענו דרך באר שבע. טיפסנו גבעות ירדנו בבקעות חצינו וואדיות שקענו ויצאנו ועצרנו ואכלנו ועלינו ונסענו. בדרך ראינו הרי חרוט רג'ום בערבית, בתי קברות של בדואים בשום מקום ושם באמצע המדבר שמשון תפס עכבר. עכבר ירקרק צהבהב, גרבילוס הוא אמר. לקראת ערב הגענו אל היעד. נחל חבר. אחד הנחלים היורדים מהרי יהודה ונשפכים לים המלח. נחל אכזב נורא הוד. משני צדדיו מצוקים בגובה 300 מטרים ובאמצעו מפל חלול בערך באותו גובה. מפל אכזב אשר ישנם בשנה רגעים או שעות בהם נופלים בו מים בכמויות.

באנו ומצאנו את המחנה הרומאי, אות לכך שאנו במקום הנכון, פרקנו, התארגנו, אכלנו משהו וישנו. באמצע הלילה התברר שבניגוד לציפיות, במדבר בלילה קר. נורא קר. התעוררנו, קוששנו עצים יבשים הבערנו מדורה והתחממנו בה עד הבוקר. בלילות הבאים פיתחנו טכנולוגיות שינה בסנדויץ". וכך זה היה. פורסים שכמיה, עליה שמים שיחים יבשים וקוצים (זוגן ופרקרק שמשון אמר) עליהם שק שינה, סוגרים את השכמייה כאגרוול (מנה סינית)

ומשתחלים פנימה לתוך שק השינה. בבוקר תולשים מקצת מן השיחים היבשים מבעירים אש ומוסיפים ענפים למדורה ויוצאים.

כשחזרתי הביתה סיפרתי והוספתי שלחלק מאיתנו היו שקי שינה יותר טובים, שקי פוך (פוחיות כינינו אותם) שנותרו בירושה מיחידה 101 והוספתי, בבדיחת גרדום, "כדי שאני אכנס לאחד כזה, מישהו צריך לצאת ומן המחלקה הזו יוצאים רק באלונקה". אבא שמע ולא אמר דבר. בחופש הבא חיכתה לי פוחית כמעט חדשה. לדודה חנה היתה חברה ולה פוחית של הצבא האדום. פוחית שהגיעה לברית המועצות (כך אמרו אז) במסגרת תוכנית "החכר והשאל" אשר במסגרתה העבירו האמריקאים לרוסים נשק וציוד בעיצומה של מלחמת העולם השנייה. המלחמה נגמרה וחיל רוסי ריחם על ילדה יהודיה קפואה ונתן לה את הפוחית. הילדה עלתה לארץ החמה וקברה אותה בעליה. עכשיו הגיעה זמנה.

נחזור למדבר יהודה. בבוקר שלחנו חוליה במעלה הוואדי להקיף את המפל ולהגיע אל המערה אשר במרומי המצוק אשר בגדה השנייה. משם היה עליהם לכוון אותנו, בעזרת מכשיר קשר, אל המערה אשר בקיר המצוק בצד שלנו מתחתינו. כאשר הגיעו לשם התחיל תפקידו של הסמל מחיל הים. עליו היה לגלגל ממרומי המצוק אל פתח המערה את הסולם. זה לא עבד. למה? יותר קל להסביר בציור מאשר במילים, אבל אנסה בכל זאת. מצוקי מדבר יהודה אינם קירות ניצבים לכל גובהם. צורת החתך של הוואדי מכל צד היתה אלכסון (חלקלקה אכנהו מעכשיו) וניצב (מצוק מעכשיו) חלקלקה ומצוק חלקלקה ומצוק. החלקלקה חלקה מספיק בכדי שהמטפס יתחלק עליה, אבל גדלים עליה שיחים ובולטים ממנה סלעים שיש בכוחם לעצור את הסולם. כאשר הסולם מתגלגל למטה, הוא נתקל ונעצר ואל המקום בו הסולם נעצר להגיע אי אפשר.

בינתיים ויתרנו על סולם והתחלנו לבנות שביל. לבנות זו מילה גדולה. המקומות שבהם החלקלקה תלולה חרצנו שביל בצורת סרפנטינה ובמקום שבו היה מצוק חרצנו מדרגות. הכל באת הפלאים, את החפירה הצבאי ששמשון כוכב היה נושא בכליו. תוך יום או יומיים הגענו מעל פתח המערה בצד שלנו כשכל הזמן מכוונת אותנו החוליה שישבה על המצוק בפתח המערה אשר בצד שממול. מתחתינו בינינו לבין מערת האימה (כך כונתה אחר כך) עמד מצוק בלתי עביר, כולו אבן אחת ללא חרכים או סדקים. השביל שחרצנו לשם נעשה צר למעבר. וכל רחב כתפיים המנסה לעבור יכול, בגלל מרכז כובד שלא במקום, לפול לתהום, אבל לא אלמן ישראל. הנהג, הנהג בלי שם, זה שבא קומפלט עם הקומנדקר מן הרכב, אחד שלא משלנו, לא מקיבוץ, לא ממושב, לא בלונדיני וגם לא רחב, כולו אמיץ וצר, הוא שעבר ראשון במיצר. תקע בפתח המערה יתד אליה חיברנו את קצה הסולם שבעזרת השביל הצלחנו, עוד קודם, לשחרר לשם. מכאן ואילך ירדנו אנחנו גם. הורדת יוחנן ובנו אל תוך המערה זה היה מבצע. אינני יודע מה היה גילם אז בשבילנו הם היו ישישים. לכבודם הבאנו

רתמה של מצנח, קשרנו אותה בחבל, אותו עיגנו בסלע בטוח. עדיין לא היתה רווחת בארץ אמנות הסנפלינג ואנחנו את הכול המצאנו שם בעצמנו. וכך, רתום ברתמה של מצנח ירד יוחנן אל פי המערה ואחריו בחיל ורעדה בנו נכנס. בתוך המערה היתה שכבה עבה של זבל יונים מדיף ריח חריף, אותו סילקנו בעמל רב ואז החילוננו בחפירה. חפירה שיטתית שבה מגלים ואוספים, שמים בשקים ומקטלגים. זה לקח יותר משבועיים ובמשך הזמן בתוך המחנק והאבק נזכרנו שאנחנו לא ארכיאולוגים. אנחנו סיירי הגדוד וערכנו טיולים בסביבה. ירדנו במורד נחל משמר עלינו במעלה נחל חבר, טיפסנו והחלקנו וירדנו ועלינו ויצאנו ומצאנו. בדרך שמשון תפס אפעה ואסר אותו במימייה.

בערבים היינו כולנו מתאספים ליד המדורה, שותים קפה מן הפינג'אן כמו פעם, שרים שירים עצובים בעברית ובערבית ומספרים סיפורים. לילה אחד אחרי הרבה הפצרות מאיר הרציון סיפר לנו את סיפור הליכתו לפטרה עם יעל סבוראי. שניים, דרור לוי ודימטרי ברמן, שמעו ושמרו זאת בליבם. בערב אחר סיפר לנו סיפור, יוחנן. סיפר שאחר המרד הגדול ברחו אל המדבר אחדים מן הסיקריקים והתחבאו במערות ובנקיקים. הרומאים שהיו מאוד יסודיים לא עזבו אותם לנפשם. הם צרו עליהם מעל וזה פשר המחנות הרומאיים אשר אנו יושבים עכשיו לידם. ומה הגולגולות? ישנו סיפור שמסופר אולי בגמרא ואולי במדרש ואולי בכלל לא היה ולא נברא. ולפי הסיפור הזה בגבור הרעב במערה עלו בלילה חשוך ללא כוכבים שניים מן הרעבים חדרו למחנה הרומאים תפסו חייל הרגוהו, אל המערה הביאוהו ושם נאכל על קירבו וכרעיו. על כך נאמר: "על תדון אדם עד אשר תגיע למקומו".

חפרנו ומצאנו גולגולות וסלים וסנדלים. הסלים והסנדלים היו במצב כה טוב עד שחשבנו שאבדו לבדואים שהגיעו למערה לפנינו. כשהגיעו למעבדות המוזיאון ונבחנו בבדיקת פחמן 14 נתברר שהם מימי בית שני. עבר שבוע עברו שבועיים ועוד יום או יומיים וחזרנו לבסיס.

עברו ימים ושנים. יוחנן אהרונאי הדוקטור הארכיאולוג הטיח את החוג לארכיאולוגיה באוניברסיטת תל אביב והיה לפרופסור. בנו רוטנברג הצלם היה לארכיאולוג דגול ידוע בכל העולם. נבות שרת חזר לקיבוץ והיה למדריך מספוא בעמקים. אלישע שלם אמר "אני חוזר לבנות" וחזר. ושמשון כוכב למד הרבה ועשה דוקטורט – כמעט. כמחלקת סיירי הגדוד הצטרפנו לקיבוצניקים זה מקרוב באו והיינו ביחד איתם לפלוגה א' שעוד נתכנו לה עלילות.

והגולגולות? הרב גורן לימים הרב הראשי גורן, לא קיבל את הסיפור על אכילת הרומאים, שסיפר לנו יוחנן וקבר את כל הגולגולות בקבר ישראל. כאן.

והמגילות? אנחנו לא מצאנו. שנה שנתיים לאחר מכן התארגנה עוד משלחת. הפעם בראשות יגאל ידין לשעבר רמטכל, בהווה פרופסור לארכיאולוגיה, בנו של סוקניק הפרופסור שקנה מסוחר את המגילות. איתנו יצאו שלושה, את הזקן שבחבורה הכרתי, פסח בר אדון. הם חלקו ביניהם את המדבר ולבר אדון נשאר נחל משמר שאין בו לא מצוק ולא מערה ואינו מבטיח דבר. בר מזל בר אדון כבר ביום הראשון, בנקיק העלוב שבו חפר מצא דבר. דבר מה שאינו שיך לעניין ואינו מובן. מטמון ובו מאות כלי נחושת מעובדים למשעי שאין יודעים מה שימוש כיצד ומי עשאם ובכל הארכיאולוגיה שבעולם, לא נמצאו כלים כמותם. בינתיים חפר במערה שממול אשר בנחל חבר ארכיאולוג צעיר מעמק חפר. ספי פורת מכפר ויתקין חפר ומצא סל ובו מגילות קלף, מגילת נחושת וסנדל של אישה. זו המערה בה ישבה החוליה וכוונה את היורדים במצוק, עליה סיפרתי בתחילה. כשחזרה המשלחת היתה לסנסציה. ארבעת החופרים הפכו ל"רביעיית המגילות" ויצאו לשוט בארץ ולספר הרפתקאות, גם לכפר ויתקין באו ואני ראיתי ושמעתי.

אחרי כן היתה מלחמת ששת הימים ולאחריה בן גוריון הסיר את התנגדותו לטלוויזיה ויגאל ידין נתן בה הרצאה שבועית על ארכיאולוגיה, "חדשות בעתיקות" כונתה (אולי). ידין ישב בחשיבות בכורסא, מקטרתו בפיו ודיבר וסיפר. אחרי כן היו בחירות והוא הקים מפלגה ד"ש הבטחה שהבליחה בשמינו ככוכב שביט וכמוהו הסתלקה.